

УДК 37.04:065:014[658]

ФОРМУВАННЯ ДІЛОВИТОСТІ І ТВОРЧОСТІ У ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Гіптерс Зінаїда Василівна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри менеджменту та соціальних наук
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: gjpterszina@gmail.com

Анотація. Розглядається проблема підготовки фахівців економічного профілю – ділових людей, виховання їхньої духовності, формування морально-психологічного прагнення до самовдосконалення, здатності до творчого пошуку і прийняття неординарних рішень.

Ключові слова: діловитість, економічна освіта, психолого-педагогічна підготовка, самовдосконалення, фахівці економічного профілю.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 10.

FORMATION OF BUSINESS AND CREATIVE CHARACTER OF THE SPECIALISTS OF THE ECONOMIC PROFILE IN THE CONDITIONS OF SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Hipters Zinaida,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Management and Social Sciences
of the Lviv Institute
of SHEL «Banking University»
e-mail: gjpterszina@gmail.com

Abstract. The problem of preparation of specialists of the economic profile – business people, education of their spirituality, formation of moral and psychological desire for self-perfection, ability to creative search and acceptance of original decisions is considered. The urgency of the problem of the formation of business activity and creativity of the specialists of the economic profile as an important feature of the development of the financial and economic sphere is due to modern socio-economic transformations.

The modern stage of society's development is a knowledge society. Under this condition it is important to teach a person to understand the meaning of knowledge, to be able to possess information, universal values. This is based on the expediency of broad humanitarian education. The urgency of this problem is noted in the research by many scholars, in particular, O. Aksonov, I. Zyazun, V. Kozakov, I. Kolesnikov, V. Kremen, N. Nychkalo, N. Pobirchenko, S. Sysoev, P. Terekhov, G. Tovkanets, T. Chernigovskaya.

In modern conditions, the ideas of scientists of the nineteenth and twentieth centuries about the practice of using psychological factors in production are actualized. Gradually, in all developed countries, serious general psychological training became an integral part of the training of skilled professionals in economics and management.

Modern managers of enterprises should know the theoretical and practical positions of the organization of labor manager, the forms and methods of building the entire mechanism of management of the organization.

Professional psychological and pedagogical training provides the development of general and professional culture, creative thinking, communicative qualities of future economists and banking professionals.

The prospects of the development of this problem are seen in the development of a pedagogical system based on the integrated approach of unity of basic professional and psychological and pedagogical disciplines with practical orientation, on the use of historical and pedagogical experience in accordance with the requirements of the present.

Keywords: efficiency, economic education, psychological-pedagogical preparation; self-perfection, specialists of economic profile.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 10.

ФОРМИРОВАНИЕ ДЕЛОВИТОСТИ И КРЕАТИВНОСТИ У СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Гиптерс Зинаида Васильевна,
доктор педагогических наук,
профессор кафедры менеджмента и социальных наук
Львовского образовательного-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: gipterszina@gmail.com

Аннотация. Рассматривается проблема подготовки специалистов экономического профиля – деловых людей, воспитание их духовности, формирование нравственно-психологического стремления к самосовершенствованию, способности к творческому поиску и принятию оригинальных решений.

Ключевые слова: деловитость, экономическое образование, психолого-педагогическая подготовка, самосовершенствование, специалисты экономического профиля.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 10.

Вступ. Актуальність проблеми формування діловитості і творчості спеціалістів економічного профілю як важливої особливості розвитку фінансово-економічної сфери обумовлена сучасними соціально-економічними трансформаціями. Зростає увага до використання досягнень психолого-педагогічних наук у навчанні сучасних фахівців економіки, бізнесу, підприємництва, банківської діяльності.

У Концепції розвитку економічної освіти в Україні наголошується, що головною парадигмою економічної освіти є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою. Професійна підготовка та адаптація сучасних економістів передбачає розуміння ними закономірностей формування і розвитку відтворювальних процесів на макро- і мікрорівні [1, с. 4] у взаємозв'язку з розвитком суспільно-політичних, культурних процесів та в єдності пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Сучасний етап розвитку суспільства – це суспільство знань. За цієї умови важливо, щоб навчання, за твердженням професора Т. Чернігівської, переходило від «наповнення» особистості знаннями до освіти розуміння значення знань, треба учити опанування способами поводження з інформацією, оволодіння загальнолюдськими цінностями. На цьому ґрунтується доцільність широкої гуманітарної освіти, можливо, навчати оперувати набутими знаннями на користь суспільства [2] і, зокрема, необхідність психолого-педагогічної підготовки студентів – майбутніх фахівців економічного профілю. Актуальність проблеми відзначають у дослідженнях багато вчених, зокрема, О. Аксьонова, І. Зязюн, В. Козаков, І. Колесникова, В. Кремень, Н. Ничкало, Н. Побірченко, С. Сисоєва, П. Терехов, Г. Товканець, Т. Чернігівська. У дослідженнях звертається увага на такі аспекти, як світова тенденція гуманізації суспільства, психологічні особли-

вості суспільства перехідного періоду, що пригнічує технократизм мислення в суспільстві, фундаменталізація підготовки фахівців для діяльності в системі «людина – людина», реалізація демографічної політики (педагогізація суспільства), удосконалення професійної підготовки у вищій школі, цілеспрямованість психолого-педагогічної орієнтації [3, с. 37–41].

Мета статті – висвітлення проблеми формування діловитості і творчості фахівців економічного профілю в умовах соціально-економічних трансформацій, роль у цьому процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Результати дослідження. У сучасних умовах актуалізуються педагогічні ідеї Дж. Локка, який вважав головним у вихованні формування характеру: «Доброчесність – складна і цінна мета виховання. Всі інші міркування, всі інші якості повинні дати дорогу доброчесності» [4]. Метою навчання Дж. Локк вважав підготовку «ділової людини»: розвиток і спрямованість її розуму, готовність до активного сприйняття нових знань та ідей. У наукових підходах, що визначали соціально-економічний розвиток держав, не відразу прийшли до розуміння ролі психологічних факторів у господарській діяльності. Багато вітчизняних і зарубіжних мислителів убачали в духовно-моральних аспектах ринкових відносин не тільки засіб підвищення ефективності виробництва, а й моральне вдосконалення людей.

Американський психолог і соціолог, один з основоположників індустріальної соціології і доктрини «людських стосунків» Елтон Мейо ще в 30-х роках ХХ століття обґрунтував доктрину «людських відносин», згідно з якою саме людський, психологічний фактор відіграє вирішальну роль у виробництві. Розширення практики використання психологічних чинників у виробництві привело до двох важливих наслідків у розвитку духовної сфери суспільного життя: швидкими темпами почала розвиватися система психологічних наук (соціальна психологія, психологія праці, психологія управління та ін.); успіхи в розвитку психологічної теорії і практики зумовили посилення уваги до

цієї проблематики в системі освіти. Поступово у всіх розвинених країнах серйозна загальна психологічна підготовка стала невід'ємною складовою частиною професійної підготовки кваліфікованих фахівців у галузі економіки та управління.

Поняття «ділова людина» дослідники розглядають у трьох основних аспектах: по-перше, це особистість узагалі, з набором певних рис, якостей, способів поведінки, які проявляються в повсякденному житті і діяльності; по-друге, мається на увазі представник соціальної самореалізації людства, пов'язаної з функціонуванням націй і народностей у суспільно-політичному житті; по-третє, як професіонал і фахівець у виробничій сфері. «Ділова людина» – це особистість, якій властиві специфічні риси, що обумовлюють способи її взаємодії з навколишнім середовищем і знаходять вияв у поведінці за будь-яких умов і обставин.

Традиційно ділову людину розглядали як виконавця певних функцій – поведінки, вчинків, способів мислення. Основними характеристиками поведінки ділової людини Р. Атнер і Х. Строуб називають раціональну організацію справи, забезпечення і дотримання трудової дисципліни, оптимальне використання вкладених ресурсів для отримання практичного результату [5, с. 43]. Серед визначальних якостей ділової людини дослідники передусім називають цілеспрямованість, креативність, інтелігентність, лідерські здібності та схильність до новацій. Деякі вітчизняні вчені до них зараховують товариськість, працездатність, самовладання, відкритість, творчий підхід до справи, соціальну активність і відповідальність.

Особистісно-діловий потенціал як поєднання якостей і компетентностей ділової людини обґрунтовують у дослідженнях С. Гріншпун, І. Зарецький, С. Чернер. Такий потенціал дозволяє особистості оцінити власні ресурси, визначити сферу застосування своїх здібностей, мобілізувати готовність до започаткування власної справи в умовах конкуренції і безробіття. До якостей ділової людини віднесено ініціативність, чесність, відповідальність, працьовитість, рішучість, організованість, цілеспрямованість, наполегливість, комунікабельність, самокритичність. Компетентність ділової людини визначається наявністю відповідних знань і навичок роботи в конкретній сфері діяльності [6; 7].

В окремих працях поняття «діловитість» розглядається як складне інтегративне соціально-психічне утворення особистості, пов'язане з внутрішньою потребою діяти відповідно до наявних обставин. Діловитість проявляється у здатності людини реально оцінювати і враховувати стан справ, вести пошук шляхів раціонального вирішення поставлених завдань, утілювати задуми в життя, оптимально використовувати наявні засоби. У структурі діловитості виділяють практичність, раціональність, організованість, самостійність, аналітичний розум, критичність, рішучість, а також готовність відповідати за наслідки своєї діяльності.

У дослідженнях професійно-трудої тематики науковці приділяють увагу проблемам підприємництва, визначаючи цей вид людської діяльності як спосіб

мислення і поведінки, що поєднує здатність генерувати ідеї, починати і вести справу, долати неминучий спротив консервативного середовища, готовність до ризику і відповідальність за можливу невдачу.

За визначенням низки вчених, підприємницька діяльність пов'язана з особливою, характерною для неї етикою. Вона передбачає чесність у взаєминах з партнерами і клієнтами, обов'язковість у справах, відповідальність за своє слово і рішення, спрямованість на благодійність і меценатство, уміння і готовність цінувати свій і чужий час, доводити до кінця розпочату справу. Під час аналізу чинників успіху підприємницької діяльності фахівці виділили такі провідні якості підприємця: пошук і активність, соціальна відповідальність, організованість, практична спрямованість, воля і наполегливість. Наприклад, О. Омаров характеризує підприємців як ініціативних, творчих, організованих, упевнених у власних силах, відповідальних і порядних людей, здатних практично реалізувати складні і сміливі ідеї, рішення, ризикувати заради їхньої реалізації [8].

Нові умови господарювання в незалежній Україні вимагають від власників, керівників, менеджерів уміння розробляти стратегію і тактику розвитку своєї організації, долати конфлікти. Тому сучасні керівники підприємств повинні знати теоретичні і практичні положення організації праці менеджера, форми та методи побудови всього механізму управління організацією. Здійснити практичну підготовку і сформувані низку відповідних професійних і особистісних якостей майбутнім фахівцям допоможе вивчення дисципліни «Самоменеджмент». Адаже завданням вивчення дисципліни є теоретична і практична підготовка студентів із питань: визначення особистісних цінностей та цілей менеджера; управління саморозвитком особистості; розвинення навичок ефективного керівництва; організації управлінської діяльності менеджерів різних рівнів; застосування сучасних принципів і напрямів наукової організації діяльності менеджера; використання часу як ресурсу [9, с. 4]. Як наголошують укладачі навчального посібника І. Лорві і В. Морохова, одним з яскравих показників успішності менеджменту і всієї організації є самомотивація співробітників, оволодіння управлінськими прийомами, що сприяють розвиткові навичок самомотивації у співробітника і, таким чином, вони будуть відігравати в його житті позитивну роль. Рефреймінг – це спеціальний прийом, який дозволяє побачити ситуацію, факт, дію під іншим, незвичним для людини кутом зору. У класичному прикладі оптиміст бачить склянку з водою, наполовину заповненою, песиміст же вважає її наполовину порожньою. Так керівники за допомогою спеціальних прийомів можуть допомагати формуванню позитивного сприйняття дійсності у підлеглих, розвивати в них уміння бачити інший бік подій, моделювати успішне майбутнє [9, с. 100–101].

Серед важливих якостей ділової людини дослідники виділяють організованість, відповідальність і практичність, що допомагає синтезувати моральну і раціонально-прагматичну спрямованість мислення, вчинків і поведінки. Утвердження моральної цінності

праці – одна з найважливіших завдань гуманітарної підготовки майбутніх фахівців.

Цикл психолого-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах економічного профілю інтегрує сукупність усіх тих явищ, які можна умовно назвати «людинознавством». Професійна психолого-педагогічна підготовка забезпечує розвиток загальної і професійної культури, творчого мислення, комунікативних якостей майбутніх економістів і фахівців банківської справи.

Інноваційні процеси в економіці актуалізують відродження кооперативних традицій, залучення історико-педагогічного досвіду і кооперативної думки до організації економічного і соціального прогресу. Сьогодні, як і в 30-ті роки ХХ століття, актуальні слова педагога Д. Коренця з його характеристикою фахівця-економіста: «Потрібні нам люди рухливі, повні ініціативи, самостійності думання, знайомі з госпо-

дарським розвитком світу, з технікою торгівлі, знанням чужих мов. Це повинні бути люди, що наскрізь перейнялися любов'ю до високої мети. Тільки вона зробить їх чесними і характерними» [10, с. 262].

Висновки. Науковий аналіз професійних якостей фахівця економічного профілю надзвичайно багатогранний. Основою формування діловитості студентів-економістів у ринкових умовах мають бути положення інтеграції науки, освіти і виробництва, моніторингу ринку праці та взаємодії з потенційними працедавцями, уміння долати конфлікти, створювати організаційну культуру, творчий інноваційний клімат. Перспективи розвитку проблеми вбачаємо в розробленні педагогічної системи, заснованої на інтегрованому підході єдності базових професійних і психолого-педагогічних дисциплін із практичною спрямованістю, на використанні історико-педагогічного досвіду відповідно до вимог сучасності.

Список використаної літератури

1. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – № 6. – С. 4.
2. Черниговская Т. Как научить мозг учиться : конспект лекций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://maxcherepitsa.ru/blog/lekcija-chernigovskoy>.
3. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах / В. А. Козаков // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 37–41.
4. Локк Д. Мысли о воспитании / Д. Локк // Педагогическое наследие. – М., 1987. – С. 140–147.
5. Чабан Н. І. Характеристика поняття «ділова людина» та її якостей у сучасних дослідженнях / Н. І. Чабан // Таврійський вісник освіти. – 2003. – № 1. – С. 43.
6. Гриншпун С. Личностно-деловой потенциал школьника / С. Гриншпун // Школа. – 1998. – № 5. – С. 25–31.
7. Зарецкая И. Взаимосвязь экономического и нравственного воспитания школьников / И. Зарецкая, С. Чернер // Школа. – 1998. – № 4. – С. 34–40.
8. Омаров А. М. Предпринимчивость и хозяйственный риск. Отраслевое и территориальное управление в условиях перестройки / А. М. Омаров. – М. : Система, 1991. – 154 с.
9. Лорви І. Ф. Самоменеджмент : конспект лекцій / І. Ф. Лорви. – Луцьк : ЛНТУ, 2011. – 136 с.
10. Коренець Д. Торговельно-кооперативне шкільництво в Польщі / Д. Коренець // Кооперативна республіка. – Львів, 1931. – Ч. 7–8. – С. 262.

References

1. Kontseptsiia rozvytku ekonomichnoi osvity v Ukraini [Concept of development of economic education in Ukraine]. (2004). *Osvita Ukrainy – Education of Ukraine*, 6, 4 [in Ukrainian].
2. Chernigovskaya, T. Kak nauchit mozg uchitsya [How to teach the brain to learn]. (n.d.). *maxcherepitsa.ru*. Retrieved from <http://maxcherepitsa.ru/blog/lekcija-chernigovskoy> [in Russian].
3. Kozakov, V. A. (2002). Psykholoho-pedahohichna pidhotovka fakhivtsiv u nepedahohichnykh universytetakh [Psychological and pedagogical training of specialists in non-pedagogical universities]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 3, 37–41 [in Ukrainian].
4. Lokk, D. (1987). Myisli o vospitanii [Thoughts about education]. *Pedagogicheskoe nasledie – Pedagogical heritage*. (p. 140–147). Moscow [in Russian].
5. Chaban, N. I. (2003). Kharakterystyka poniattia «dilova liudyna» ta yii yakosti u suchasnykh doslidzhenniakh [Characteristics of the concept «business man» and its qualities in modern studies]. *Tavriyskiy visnyk osvity – Tavriysky Journal of Education*, 1, 43 [in Ukrainian].
6. Grinshupun, S. (1998). Lichnostno-delovoy potensial shkolnika [The personal and business potential of a schoolboy]. *Shkola – School*, 5, 25–31 [in Russian].
7. Zaretskaya, I., & Cherner, S. (1998). Vzaimosvyaz ekonomicheskogo i npravstvennogo vospitaniya shkolnikov [Interconnection of economic and moral upbringing of schoolchildren]. *Shkola – School*, 4, 34–40 [in Russian].
8. Omarov, A. M. (1991). *Predprimchivost i hozyaystvennyy risk. Otrasleye i territorialnoe upravlenie v usloviyah perestroyki* [Subjectivity and economic risk. Branch and territorial management in conditions of perestroika]. Moscow : System [in Russian].
9. Lorvi, I. F. (2011). *Samomenedzhment* [Self-management]. Lutsk : LNTU [in Ukrainian].
10. Korenets, D. (1931). *Torhovelnno-kooperatyvne shkilynstvo v Polshchi* [Trading and cooperative school in Poland]. *Kooperatyvna respublika – Cooperative republic*. (part 7–8), (p. 262). Lviv [in Ukrainian].